

BOK

■ ■ Oppsiktvekkende og eksplosivt er ord Hans Fredrik Dahl bruker i anmeldelsen av Øystein Sørensen's «Solkors og solidaritet» og Tore Pryser's «Arbeiderbevegelsen og Nasjonal samling».

Sensasjonelt om vår nyere historie

Day bl.
15/10-91

Det ligger i tidens selvforståelse at vi oppfatter velferdsstaten som et progressivt gode, kjempet fram av samfunnets venstrekrefter og kronet i den epoken som nå oftere og oftere – og sist i Berge Fures nye norgeshistorie – kalles «sosialdemokratiet» eller «den sosialdemokratiske orden», epoken etter 1945.

Det ligger i den samme selvforståelsen at når velferdsstaten i 1980-åra har vist seg å bli for kostbar, blant annet fordi

NYE BOKER

Øystein Sørensen:
«Solkors og solidaritet». Cappelen.
228 s. Kr. 278,-

Tore Pryser:
«Arbeiderbevegelsen og Nasjonal Samling».

Historikeren Øystein Sørensen lanserte i går en bok som sparker bein under forestillingen om velferdsstaten som et progressivt klientene innretter seg så mye mer strategisk enn planleggerne har forutsatt, da er dette leit og trist for det politiske venstre, for da er det høyrekreftene som løper av gårde med gevinsten.

Historikeren Øystein Sørensen lanserte i går en bok som sparker bein under forestillingen om velferdsstaten som et progressivt klientene innretter seg så mye mer strategisk enn planleggerne har forutsatt, da er dette leit og trist for det politiske venstre, for da er det høyrekreftene som løper av gårde med gevinsten.

Jeg finner Sørensen's funn så oppsiktsvekkende at jeg tror de bør få betydning langt utenfor historikernes fagkrets. Det får ikke hjelpe at en progressivist som Ottar Brox kanskje vil oppfatte dem som enda et utslag av «hvitvasking av Hitler og Quisling», som han bekymret seg over i Aftenposten nylig.

Sosiale visjoner

Det viser seg, under Sørensen's kyn-

dige veiledning, at arkivmaterialet etter fascismen og nasjonalsosialismens politikere rommer sosiale visjoner av forbløffende omfang. De ville, disse folkene, hva enten de virket i Italia, Tyskland eller Norge, lemme markedskreftene og sikre arbeidernes innflytelse over kapitalen i den hensikt å fremme folketrygd, sosial sikkerhet og politisk samfunnsolidaritet. Intensiteten kan få den seinere så vidgjettne britiske Beveridge-planen fra 1942 til å virke blek og defensiv – slik blant annet norske nasjonalsosialister påpekte under krigen, da de tok de britiske reformforslagene opp til forholdsvis grundig vurdering.

Det nytter ikke å bortforklare dette, avskrive disse aktørene som «egentlig»

ule eller noe annet enn å trygge velferden – tyne arbeidsfolk, for eksempel, eller stramme statens kontroll for å sikre kapitalen. Den slags funksjonsforklaringer er like interessante som å fastslå at Det norske Arbeiderparti «egentlig» alltid har vært på parti med landets kapitalister.

Sørensen's bok dokumenterer til fullle både bredden og dybden i de høyreautoritetenes engasjement. Vi står ikke overfor forkløddte mordere eller blotte imitatorer av de «virkelige» velferds-sosialister. Vi står overfor en bestemt politisk tendens, mindre tallrik enn sosialdemokratiet, men med en nesten identisk visjon: trygghet og trygder, fra vogge til grav, helst til alle, men i alle fall til de svake.

Slående bevis

Det mest slående uttrykk for dette er Gerhardsen-regjeringens forslag til barnetrygd i 1946, som sosialdepartementet tok rett fra korrekturtrykket av Quisling-regjeringens barnetrygdlov fra 1944. Etter å ha strøket «Ministerpresidentens» fra innledningen kunne proposisjonen presenteres som en stor reform i Fellesprogrammets ånd. Lykkelig den historiker som finner et så slående og

billedfast bevis for sin tese i haugen av fortidas arkivpapir!

Jeg sa nesten identisk. Der er noen forskjeller naturligvis. Sørensen gjør nye rede for dem. Elementene av kontroll er selvfølgelig sterkere fra høyre enn fra venstre. NS-regimet under krigen, som virkelig gjorde en del av de høyreautoritetenes visjoner, omfattet heller ikke alle samfunnsmedlemmer. En rasbiologisk komponent, som sosialdemokratiets velferdsstat har manglet, skjøv bestemte borgere utenfor.

Utsyngende og rasbiologi virker fremmed og uhyggelig for oss i dag. Men hvor rein er vår egen stat? Sørensen spur med rette om ikke den norske steriliseringsloven av 1934 – som alle partier den gang gikk inn for – har hatt langt mer fatale følger, f.eks. for norske tattere og omstreifere, enn noen nasjonalsosialisme. Vi har faktisk grunn til å tro at disse folkegruppene ble utsatt for systematisk tvangssterilisering både før og etter krigen. Er det riktig, har den offentlige legestand i Norge for øvel et stille folkemord – midt i demokratiets og velferdsstatens glanstid, og helt uavhengig av okkupasjonen. Det er å håpe at Helseledningsrådet snart åpner sine arkiver, slik at dette kan bli undersøkt.

Eksplosivt

Hvis nasjonalsosialistenes visjon om arbeidere ville slutte seg til NS?

Her kommer Tore Pryser's undersøkelse av arbeiderbevegelsen og Nasjonal Samling 1940–45 inn for fullt. I den ne tilsynelatende beskjedne bilighet dokumenteres et eksplosivt stoff: at det faktisk fant sted en ikke ubetydelig overgang fra arbeiderpartiene til NS under krigen.

Det verdifulle ved Pryser's undersøkelse er at han følger denne overgangen på individnivå, tilslutningsmann for tilslutningsmann, gjennom hele det omfattende apparatet som til sammen utgjør arbeiderbevegelsen i Norge.

Fra parti og fagbevegelse strømmet ledere i hundrevis over til Quisling's parti under krigen. Pryser viser hvilken vei de gikk, fra forbund og aviser og inn i ordførersposisjoner og NS-stillinger. Forbausende ofte var det læreren i bygda som viste veien. (Der faller myten om den norske lærerstands unisone kamp mot nazismen!) Og nasjonalsosialistenes nye fagorganisasjoner hadde få vansker med å finne tilslutningsmenn til sine posisjoner. Pryser's omstendelige kartlegging splintrer en omhyggelig lukket dør i norsk sosialistisk tradisjon – at arbeiderbevegelsen og Quisling var som ild og vann. Langt ifra, her var både ild og vann på begge sider. Og årsaken var den Sørensen har vist på ideplanet: at den sosiale visjonen i NS trakk arbeiderne til partiet.

Den aller første dør av dette slaget ble åpnet i 1973, da Andreas Norland i sin bok «Hårde tider» viste at Fedrelandslaget var noe langt mer enn en forening av halvfasistiske studenter, som til da var vanlig å tro. Norland tok de første spadestik i de lag av omfattende og interessante sosiale visjoner som høyreflyten hadde etterlatt seg. Rolf Danielsen bygde videre på dette i sin grunnleggende studie av partiet i høyre i mellomkrigstida.

Nå kommer de yngre historikerne. Mange populære klistetanker om norsk politisk historie vil nok stå for fall under denne framrykkningen!

Hans Fredrik Dahl

Leste De general Ruges dagbok fra kampene i Norge under krigen?

HANS H. ENGBRIGTSEN
SEIERENS BITRE FRUKTER

I Seirens bitre frukter forteller Hans H. Engebriksen en soldats historie 1940-45. Forrykende spennende og dramatisk om en mann med minst ni liv. Om ungdom, vennskap og vilje til å ofre noe for det en tror på - og det bristende håp om en reitferdig krig som følge av umenneskelige terrorhandlinger på begge sider av skytegravene.

1b. 238,-
Illustrert av Stein Nilsen

H. ASCHENHOU & CO

